

Jeg hørte det ærede Medlem (Borgbjerg) i sine forskellige historiske Udviklinger tale om, at der var en gammel Verden, som var sunket i Grus, det var Slavernes Verden; den var nu forbi, det og det Aarstal rimeligvis. Saadant noget tror jeg ikke paa. Verden eller Samfundet skifter efter min Mening saa langsomt, at alt det, som er i den, bliver bestaaende, men paa en anden Vis. Naar det ærede Medlem talte om, at Slaveri og Trældom var noget, som tilhørte den gamle Verden og en vis Samfundsform, vil jeg derom sige, at der efter min Mening fandtes Trælle i Danmark indtil 1788; og dernæst har jeg for Resten mange Gange læst i socialdemokratiske Blade, at Slaveri og Trældom vedbliver ganske uforandret lige op til vor Tid, saa det undrer mig noget, at det ærede Medlem mente, man kunde angive et bestemt Aar, i hvilket det hørte op.

Det ærede Medlem (Borgbjerg) har flere Gange dvælet ved en Vending, jeg brugte. Jeg beklager, hvis jeg skulde have saaret det ærede Medlem, det var ingenlunde min Mening. Tværtimod, vi har jo nu udvekslet de nydeligste Komplimenter ligesom de homeriske Helte, naar de skulde til at slaa løs paa hinanden. Det er det, der karakteriserer Stillingen i Folketinget under den berømte Borgfred, at vi kan hengive os til saadanne Diskussioner; thi hvis vi for Alvor skulde tale med hinanden, vilde nogle af os muligvis anstille andre Betragtninger, end vi nu gør. Det ærede Medlem og jeg har altsaa vekslet disse overordentlig udsøgte Komplimenter, og Meningen er jo ogsaa, at vi skal enes og arbejde sammen videre. Deri er jeg ganske enig med det ærede Medlem. Jeg ser ingen Grund til, at vi ikke skulde gøre dette, thi jeg har hele mit Liv igennem set paa Socialdemokratiet saaledes, at det var en politisk Faktor, der var kommet ind, idet den førte Arbejderstanden frem til politisk Bevidsthed og Styrke, men at dets Ideer ingenlunde var forskellige fra dem, som radikale Mennesker i Verden havde haft baade før Socialdemokraterne og samtidig med dem. Jeg har aldrig fundet mig mindre radikal end Socialdemokraterne. Jeg har kun følt det, som om den socialdemokratiske Lære til en vis Grad laa i Taagen; men selve det radikale i Partiets Politik har jeg ingen Sinde hverken frygtet, naar jeg saa det fra socialdemokratiske Side, eller fundet forskelligt fra det, radikale Videnskabsmænd og Tænkere havde skabt her i Verden, og som man paa forskellig Maade fra Socialdemokratiets Side, fra Venstres Side og under-

tiden ogsaa fra konservativ Side har optaget. Det ærede Medlem var om ikke stødt saa dog forbavset over, at jeg i saa høj Grad havde betonet det borgerlige ogsaa hos Socialdemokraterne. Det ligger simpelt hen deri, at det socialdemokratiske Parti ikke er et revolutionært, men et borgerligt Parti. Jeg kan ikke se rettere, end at de to Ting staar i Modsætning til hinanden. Enten er et Parti revolutionært og anarkistisk eller borgerligt. Enten arbejder man paa det bestaaende, eller man lægger Torpedoen under Arken, for at bruge et Ord af Henrik Ibsen, og sprænger det hele i Luften, hvad jeg ikke tror, Socialdemokratiet vil, hvad det ærede Medlem ogsaa Gang efter Gang har bekræftet i sit Foredrag. Min Mening er, at man vil arbejde videre paa det bestaaende og omforme det; men det er det samme, vi andre vil. Hvad i Alverden skulde der saa være i Vejen for, at vi andre ogsaa arbejdede paa det samme? (*Klaus Berntsen*: Man kan jo være uenig om, hvordan man vil gennemføre det). Ja naturligvis, men Begyndelsen vil ikke blive helt forskellig. Nogle mener, at det bestaaende helt skal fjernes, og andre mener, at det bør omformes, og dér er Socialdemokraterne og vi saa glædelig enige i en Udstrækning, jeg for Resten ikke havde tænkt mig, men som fremgaar af det ærede Medlems Foredrag. Han tænker sig netop en langsom fortsat Udvikling, under hvilken de socialdemokratiske Ideer efterhaanden trænger frem ligesom andre Ideer. Det ærede Medlem har flere Gange sagt, og jeg er enig med ham deri, at Socialdemokratiet naturligvis farver de andres Betragtninger, Overvejelser og Tanker; paa samme Maade farves ogsaa Socialdemokratiet, uden at det kan modsætte sig det. I Øjeblikket er virkelig det franske Socialdemokrati, Jaurès' Socialdemokrati, et helt andet end det ærede Medlems Socialdemokrati; et fransk og et engelsk Arbejderkorps er forskellige paa Grund af de Samfund, i hvilke de virker, og saaledes er det danske Socialdemokrati borgerligt, romantisk og med det ærede Medlem som Fører teologisk. Det kommer man ikke fra, men det er der ikke noget ondt i, og jeg har slet ikke nævnt Ordet Teologer i nogen dadlende Betydning; det kan ikke noget Menneske mene, som har hørt mit Foredrag. Tværtimod, jeg har sagt, at vi er alle Teologer; jeg tog mig selv med, vil jeg gøre opmærksom paa, jeg er det ogsaa paa min Manér. Vi er alle Teologer herhjemme, og jeg haaber ikke, jeg behøver at forklare, hvad jeg mener dermed, det finder jeg ganske unødvendigt.